

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Ammattikoulutus Suomessa

Ammattiosaamista, tietoja ja taitoja työelämään sekä jatko-opintoihin

Sisällys

Suomen koulutusjärjestelmä	2
Ammattikoulutus	4
Ammatilliset tutkinnot	7
Ammattikoulutukseen ohjaavat, valmistavat ja valmentavat koulutukset	10
Koulutukseen hakeutuminen ja koulutuksen aloittaminen	11
Opiskelu ja opintojen ohjaus	13
Osaamisen arviointi	17
Opiskelukustannukset ja opintososiaaliset edut	18
Ammattikoulutuksen hallinto	19
Koulutuksen järjestäjät	21
Opettajat	22
Rahoitus	23
Laadunhallinta	25
Kansainvälistyminen	26
Tietoja Suomesta	27

Ammattikoulutus – ammattitaitoa muuttuvaan työelämään

Ammattikoulutuksella ja ammattiosaamisella on keskeinen merkitys taloudellisen kilpailukyvyn ja hyvinvoinnin kannalta. Tulevaisuuden työmarkkinoilla tarvitaan monipuolista ammattitaitoa ja vahvaa osaamista sekä osaamisen jatkuvaa uudistamista.

Ammattikoulutuksen kehittäminen perustuu valtakunnalliseen pitkän aikavälin työvoima- ja koulutustarpeiden määrälliseen sekä osaamistarpeiden laadulliseen ennakkointiin. Ennakointi tuottaa tietoa siitä, millaista osaamista ja millaisia osaajia työelämä tulevaisuudessa tarvitsee ja miten tähän tarpeeseen voidaan koulutustarjonnan avulla vastata. Tavoitteena on, että työvoiman määrällinen kysyntä ja tarjonta vastaisivat mahdollisimman hyvin toisiaan. Ennakointitiedon avulla voidaan lisäksi kehittää tutkintorakenteita,

tutkintojen ammattitaitovaatimuksia (tutkintojen perusteita) ja opetusta tulevaisuuden työelämän osaamistarpeita vastaavaksi.

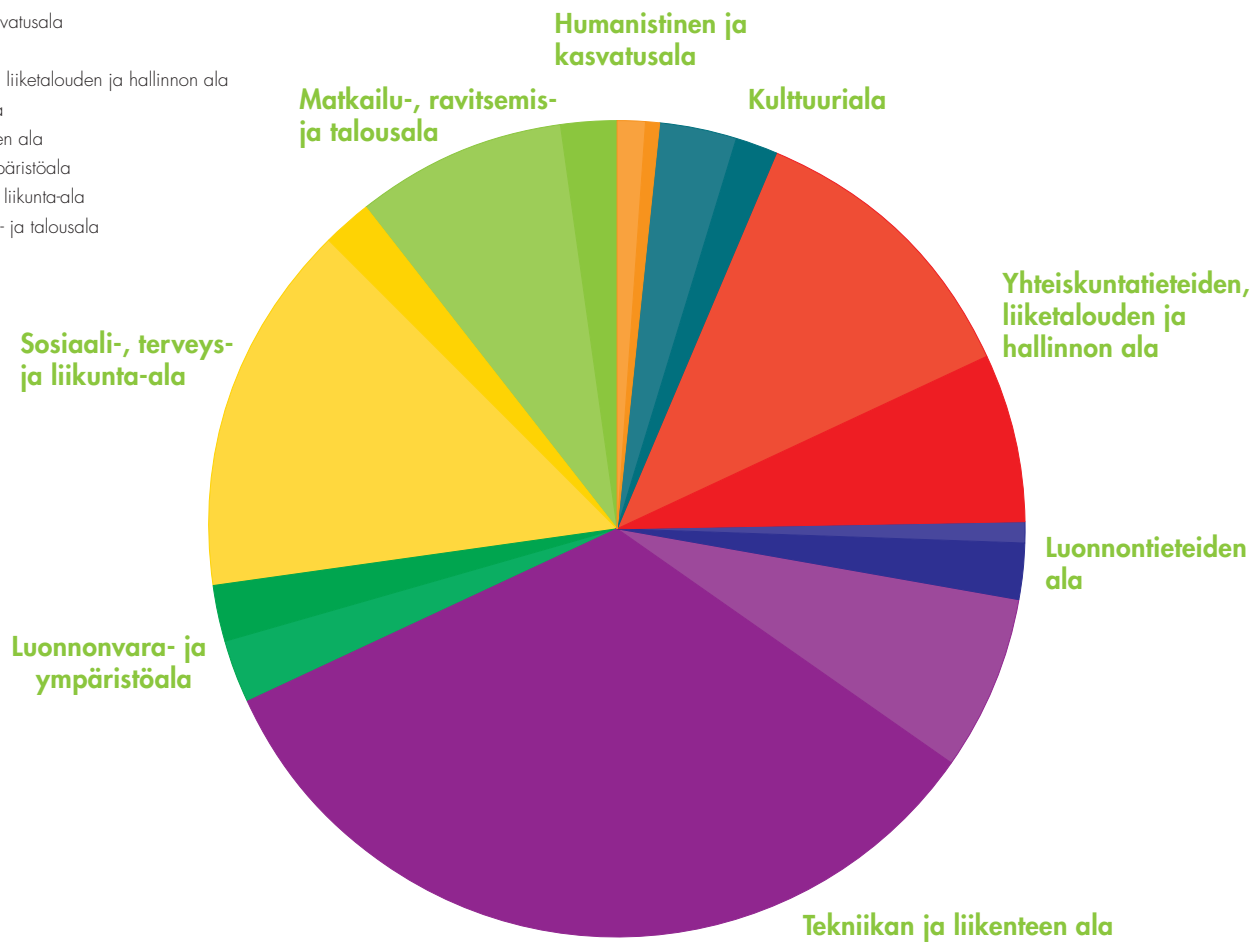
Ammattikoulutusta kehitetään jatkuvasti laajojen valtakunnallisten kehittämishankkeiden avulla. Kehittämistyöhön osallistuvat opetushallinnon virkamiesten ohella työelämän edustajat, koulutuksen järjestäjät, opettajat ja opiskelijat. Keskeisiä kehittämisskohteita viime vuosina ovat olleet mm. työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin vastaaminen, koulutuksen ja työelämän yhteistyö, ammatillisen koulutuksen laatu, osaamisen tunnustaminen, oppimisympäristöjen monipuolistaminen, koulutukseen hakeutumisen tehostaminen, keskeyttämisen vähentäminen ja ammattikoulutuksen arvostuksen ja vetovoiman lisääminen.

Koulutusalat

Ammattikoulutus ryhmitellään kahdeksaan koulutusalaan.

- Humanistinen ja kasvatusala
- Kulttuuriala
- Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala
- Luonnontieteiden ala
- Tekniikan ja liikenteen ala
- Luonnonvara- ja ympäristöala
- Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
- Matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Ammattikoulutus vuonna 2008
Kokonaisopiskelijämäärän jakautuminen koulutusaloittain.
Naisten osuus on erotettu vaaleammalla värillä.

Lähde: Tilastokeskus

Koulutuksen rakenne

Ammattikoulutus muodostuu ammatillisesta perus- ja lisäkoulutuksesta. Se on tarkoitettu sekä työelämään siirtyville nuorille että työelämässä tai eri syistä sen ulkopuolella oleville aikuisille. Ammattikoulutus antaa monipuolisia tietoja, taitoja ja valmiuksia työelämään siirtymistä ja siellä toimimista varten. Lisäksi ammattikoulutus antaa valmiuksia elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen. Koulutusta voidaan järjestää monipuolisesti niin oppilaitosten oppimisympäristöissä, työpaikoilla kuin verkko-oppimisympäristöissäkin.

Ammatillisena peruskoulutuksena järjestetään ammatillisia perustutkintoja ja ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavia, valmistavia ja valmentavia koulutuksia.

Ammatillisena lisäkoulutuksena järjestetään ammatti- ja erikoisammattitutkintoja sekä tutkintoon johtamatonta lisäkoulutusta opiskelijan ja työnantajan tarpeiden mukaisesti.

Näyttötutkintojärjestelmä

Suomessa ammatillinen aikuiskoulutus perustuu pitkälti näyttötutkintojärjestelmään. Järjestelmän etuna on erityisesti se, että henkilön ammatillinen osaaminen voidaan sen avulla tunnustaa riippumatta siitä, onko osaaminen kertynyt työkokemuksen, opintojen tai muun toiminnan kautta.

Näyttötutkinnon suorittaja osallistuu kuitenkin usein näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen, jonka avulla hankitaan tarvittavaa ammattitaitoa. Henkilö, jolla on jo riittävä ammattitaito, voi suorittaa näyttötutkinnon tai sen osan osallistumatta valmistavaan koulutukseen. Näyttötutkintoon osallistuvalla ei voida asettaa koulutukseen osallistumista koskevia ennakkoehtoja. Pääsääntöisesti tutkinnot suoritetaan kuitenkin valmistavan koulutuksen yhteydessä.

Näyttötutkinto suoritetaan osoittamalla tutkinnon perusteissa edellytetty ammattitaito tutkintotilaisuuksissa, jotka järjestetään ensisijaisesti aidoissa työelämän tuotanto- ja palvelutilanteissa. Kukin

tutkinnon suorittaja etenee oman henkilökohtaistamissuunnitelman mukaisesti. Tutkinto suoritetaan yleensä tutkinnon osa kerrallaan. Tutkintosuoritus voi olla tietynä ajankohtana tapahtuva tai prosessinomainen, pidemmälle aikavälille ajoittuva suoritus.

Näyttötutkintojen järjestämisestä vastaavat Opetushallituksen asettamat tutkintotoimikunnat yhteistyössä tutkinnon järjestäjien kanssa. Tutkintotoimikunnat solmivat näyttötutkintojen järjestämissopimukset, vastaavat näyttötutkintojen valvonnasta ja antavat tutkintotodistukset. Tutkintotoimikunnassa ovat edustettuina alan työnantajat, työntekijät, opettajat ja tarvittaessa alan yrittäjät.

Näyttötutkintoon valmistavasta koulutuksesta vastaavat koulutuksen järjestäjät, jotka päättävät näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen sisällöstä ja järjestämisestä tutkinnon perusteiden mukaisesti.

AMMATTIKOULUTUS				
Peruskoulutus				
Oppilaitosmuotoinen koulutus			Oppisopimuskoulutus	
Ammatilliseen koulutukseen ohjaava, valmistava ja valmentava koulutus	Ammatilliseen perustutkintoon johtava koulutus	Näyttötutkintoon valmistava koulutus	Näyttötutkintoon valmistava koulutus	Ammatilliseen perustutkintoon johtava koulutus
Lisäkoulutus				
Oppilaitosmuotoinen koulutus		Oppisopimuskoulutus		
Näyttötutkintoon valmistava koulutus	Tutkintoon johtamaton koulutus	Näyttötutkintoon valmistava koulutus	Tutkintoon johtamaton koulutus	

Ammatilliset tutkinnot – osaamista ja joustavuutta

Ammattikoulutuksen tutkintorakennetta ja tutkintoja kehitetään yhdessä työelämän ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa niin, että tutkintojen avulla tuetaan joustavasti ja tehokkaasti työmarkkinoille siirtymistä sekä ammatissa kehittymistä ja ammatinvaihtoa työuran eri vaiheissa. Työelämän tarpeiden ohella ammattikoulutuksen ja ammatillisten tutkintojen kehittämisessä otetaan huomioon elinikäisen oppimisen valmiuksien vahvistaminen sekä yksilöiden tarpeet ja mahdollisuudet suorittaa tutkinto joustavasti oman elämäntilanteensa mukaan.

Ammatillisten tutkintojen perusteet tehdään erikseen jokaista tutkintoa varten. Tutkinnot perustuvat työelämässä edellytettävään osaamiseen ja muodostuvat työelämän työ- ja toimintakokonaisuuksien mukaisista tutkinnon osista. Tutkinnon perusteissa määritellään tutkinnon osat ja mahdollisesti niistä muodostuvat koulutusohjelmat tai osaamisalat, tutkinnon muodostuminen, kunkin tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset, arvioinnin perusteet (arvioinnin kohteet, kriteerit, ammattitaidon osoittamistavat). Tutkintojen ja tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset määritellään osaamisena: tietoina, taitoina ja pätevyytinä.

Ammatilliset perustutkinnot

Ammatillisissa perustutkinnoissa hankitaan ja osoitetaan ammattitaidon saavuttamisen ja alalle työllistymisen edellyttämät tiedot ja taidot, laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin sekä erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito yhdellä tutkinnon osa-alueella. Ammatillisia perustutkintoja oli vuonna 2010 yhteensä 52 ja niissä 120 erilaista koulutusohjelmaa. Perustutkinto on laajuudeltaan 120 opintoviikkoa (kolme vuotta), ja siitä vähintään 20 opintoviikkoa (puoli vuotta) toteutetaan työssä-oppimisena työpaikoilla.

Ammatilliset perustutkinnot muodostuvat ammatillisista tutkinnon osista (90 opintoviikkoa) ja ammattitaitoa täydentävistä tutkinnon osista (20 opintoviikkoa), jotka molemmat voivat olla pakollisia tai valinnaisia, sekä vapaasti valittavista tutkinnon osista (10 opintoviikkoa).

Näyttötutkintona suoritettavat perustutkinnot muodostuvat kuitenkin pelkästään ammatillisista tutkinnon osista, eikä niiden laajuutta määritellä opintoviikkoina.

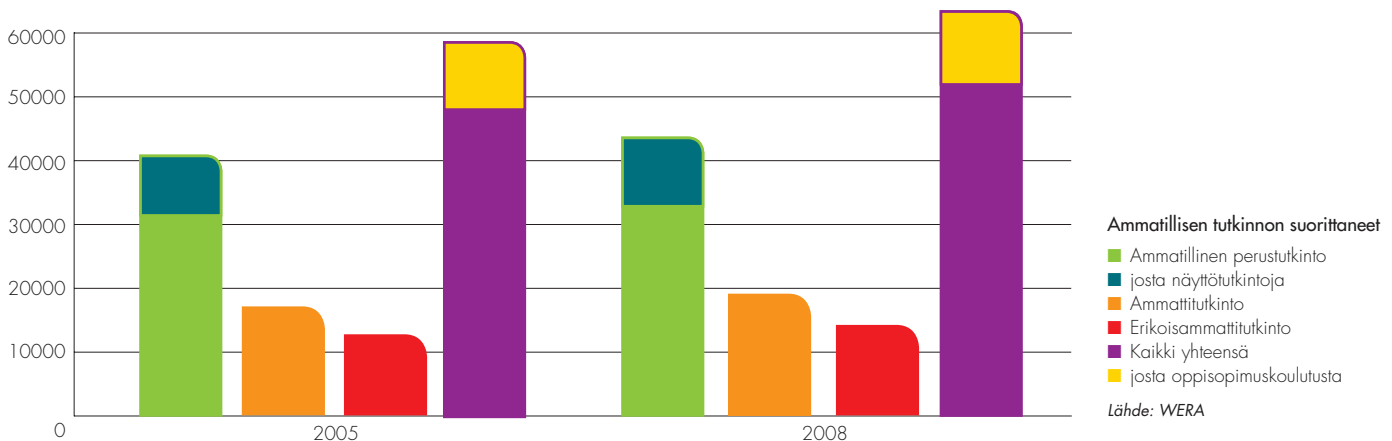
Ammatilliset tutkinnon osat perustuvat alan työelämän työ- ja toimintakokonaisuuksiin, ja niihin sisältyy vähintään 20 opintoviikkoa työssäoppimista. Kunkin tutkinnon ammatillisiin tutkinnon osiin sisältyy yrittäjyysosaamiseen ja yrittäjävalmiuksiin liittyviä sekä terveyttä ja työkykyä vahvistavia ammatitaitovaatimuksia. Tutkintoon kuuluu myös opinnäytetyö.

Ammattitaitoa täydentävien tutkinnon osien (yhteiset opinnot) tavoitteena on antaa tietoja, taitoja ja pätevyyttä, joita tarvitaan työssä, jatko-opinnoissa ja kansalaisena, ja niitä voi korvata lukio-opinnoilla. Kaikille pakollisia ammatitaitoa täydentäviä tutkinnon osia ovat muun muassa kielet, matematiikka, liikunta sekä taide ja kulttuuri.

Vapaasti valittavat tutkinnon osat voivat olla ammatillisia, ammatitaitoa täydentäviä, yleissivistäviä tai harrastustavoitteisia.

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja voi valita perustutkintoon tutkinnon osia myös muista ammatillisista perustutkinnoista, ammattitutkinnoista tai erikoisammattitutkinnoista. Lisäksi hän voi suorittaa jatko-opintokelpoisuuden vahvistamiseksi lukio-opintoja ja ylioppilastutkinnon tai sisällyttää tarvittaessa tutkintoonsa yksilöllisesti enemmän ammatillisia tutkinnon osia kuin tutkinnon laajuus edellyttää.

Opiskelija voi halutessaan suorittaa perustutkinnon myös tutkinnon osa tai osia kerrallaan silloin kun se on yksilön opiskeluvalmiuksien, elämäntilanteen tai työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaista. Tällöin koulutuksen järjestäjät laativat opiskelijalle, mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä työpaikan kanssa, suunnitelman koko tutkinnon suorittamisesta. Koko tutkinnon suorittaminen on ammatillisen peruskoulutuksen ensisijainen tavoite.

Ammatillisen perustutkinnon perusteissa on määritelty elinikäisen oppimisen avaintaidot, jotka on sisällytetty ammatillisten ja ammattitaitoa täydentävien tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksiin. Elinikäisen oppimisen avaintaitoja ovat muun muassa oppiminen ja ongelmanratkaisu, vuorovaikutus ja yhteistyö, ammattietiikka, kestävä kehitys, estetiikka, viestintä- ja mediaosaaminen sekä aktiivinen kansalaisuus ja eri kulttuurit.

Ammatillinen perustutkinto suoritetaan pääasiassa ammatillisissa oppilaitoksissa tutkinnon perusteiden mukaisesti laaditun opetussuunnitelman mukaan, ja siihen voidaan yhdistää joustavasti ja monipuolisesti työpaikalla tapahtuvaa opiskelua. Perustutkinnon voi suorittaa myös näyttötutkintona. Ammattitaitovaatimukset ovat suorittamistavasta riippumatta samat.

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot

Ammattitutkinnoissa osoitetaan alan ammattityöntekijältä edellytettävä ammattitaito. Ammattitutkintoja oli vuonna 2010 yhteensä 187.

Erikoisammattitutkinnoissa osoitetaan alan vaativimpien tehtävien hallinta. Erikoisammattitutkintoja oli vuonna 2010 yhteensä 129.

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot muodostuvat tutkinnon osista, jotka perustuvat alan työelämän työ- ja toimintakokonaisuuksiin. Tutkinnon osat voivat olla pakollisia tai valinnaisia. Tutkinnon perusteissa määritellään tutkintoon sisältyvät mahdolliset osaamisalat ja se, miten tutkinto muodostuu tutkinnon pakollisista ja valinnaisista osista. Elinikäisen oppimisen avaintaidot sisältyvät soveltuvin osin tutkinnon osiin.

Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen tai niiden osien laajuutta ei määritellä.

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot suoritetaan aina näyttötutkintona. Tarvittaessa tutkintoon valmistavaa koulutusta annetaan oppilaitoksissa tai oppisopimuskoulutuksena.

Jatko-opintokelpoisuus

Ammatilliset perustutkinnot sekä ammatti- ja erikoisammattitutkinnot tuottavat yleisen jatko-opintokelpoisuuden ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin. Luonteva jatko-opintoväylä esim. ammatillisen perustutkinnon suorittaneilla ovat ammattikorkeakoulut, joissa aloittaneista vajaa kolmannes on ammatillisen perustutkinnon suorittaneita. Yliopistoihin hakeudutaan nykyisin pääosin lukioväylän kautta, mutta myös ammatillinen väylä on mahdollinen.

Ammattikoulutukseen ohjaavat, valmistavat ja valmentavat koulutukset

Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheeseen on kehitetty monipuolisia ja joustavia koulutusväyliä. Niiden tarkoituksena on tukea onnistuneita siirtyviä koulutusasteelta toiselle ja opiskelijoiden elinikäisten opiskelupolkujen jatkumoa.

Ennen ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen aloittamista opiskelija voi tarvittaessa hakeutua seuraaviin valmistaviin, valmentaviin tai kuntouttaviin koulutuksiin. Koulutukset perustuvat lakiin ammatillisesta koulutuksesta sekä Opetushallituksen vahvistamiin opetussuunnitelman perusteisiin.

Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus – ammattistartti (20–40 opintoviikkoa)

Koulutus on suunnattu sellaisille nuorille, joilla ei vielä ole selkiintynyttä käsitystä ammatinvalinnastaan tai joilla ei ole riittäviä valmiuksia ammatilliseen koulutukseen hakeutumiseen tai opinnoista suoriutumiseen. Opiskelija opiskelee henkilökohtaisen opiskelusuunnitelmansa mukaisesti.

Vammaisten valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus (20–120 opintoviikkoa)

Koulutus on tarkoitettu vammaisille henkilöille. He voivat kehittää koulutuksen aikana osaamistaan, hankkia ammatillisissa opinnoissa, työelämässä ja itsenäisessä elämässä tarvitsemiaan valmiuksia sekä selkiyttää tulevaisuuden suunnitelmiaan. Tavoitteena on, että opiskelijalla on koulutuksen päätyttyä mahdollisimman hyvät valmiudet itsenäiseen elämään, koulutukseen ja työhön. Koulutuksen laajuus määritellään yksilöllisesti kunkin opiskelijan henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa.

Kun tavoitteena on siirtyä ammatilliseen peruskoulutukseen, koulutus on laajuudeltaan 20–40 opintoviikkoa, mutta se voi olla erityisistä syistä jopa 80 opintoviikkoa. Jos tutkinnon suorittaminen on henkilökohtaisesti liian vaativa tavoite, koulutus valmentaa suoraan työhön tai itsenäiseen elämään. Koulutuksen laajuus voi tällöin olla 40–120 opintoviikkoa.

Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus (20–40 opintoviikkoa)

Koulutus on tarkoitettu maahanmuuttajille ja maahanmuuttajataustaisille henkilöille, joilla on jo opetuskielen perustaito. Koulutuksen tavoitteena on antaa maahanmuuttajille valmiuksia siirtyä ammatilliseen perustutkintoon johtavaan koulutukseen parantamalla opiskelijan opetuskielen taitoa (suomi tai ruotsi) ja muita ammatillisissa opinnoissa tarvittavia valmiuksia. Lisäksi tavoitteena on lisätä tuntemusta suomalaisesta opiskelu- ja työkuluttuurista. Samalla tutustutaan eri ammatteihin ja ammatilliseen opiskeluun sekä tuetaan opiskelijoita oman äidinkieltensä ja kulttuuri-identiteettinsä säilyttämisessä. Opiskelijoille tehdään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma.

Kotitalousopetus (20 opintoviikkoa)

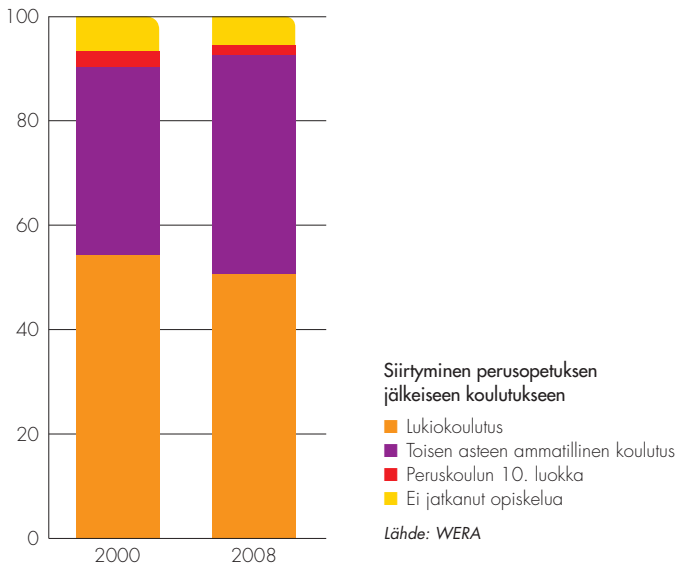
Kotitalousopetus antaa valmiuksia ja käytännön taitoja opiskelijan oman arjen hallintaan ja kotitalouden hoitamiseen. Koulutus valmentaa jatko-opintoihin, ja sitä voidaan suunnata koulutusala-kohtaisesti ja opiskelijälähtöisesti.

Koulutukseen hakeutuminen ja koulutuksen aloittaminen

Opiskelijaksi ja tutkinnon suorittajaksi pyrkivällä on oikeus vapaasti hakeutua haluamaansa ammattikoulutukseen ympäri maata. Ammatilliseen peruskoulutukseen haetaan pääasiallisesti yhteishaun kautta. Ammatilliseen lisäkoulutukseen haetaan ottamalla yhteyttä suoraan oppilaitoksiin, työ- ja elinkeinotoimistoihin tai oppisopimustoimijoihin.

Ammattikoulutusta suorittamaan hakeutuu koulutus- ja työkoekemustaltaan varsin erilaisia nuoria ja aikuisia, joiden aikaisemmin hankkima osaaminen tulee tunnustaa osaksi ammatillista tutkintoa. Myös ylioppilaat voivat hakeutua ammatilliseen koulutukseen ja suorittaa ammatillisia tutkintoja.

Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijalta edellytetään perusopetuksen tai sitä vastaavan aiemman oppimäärän suoritamista. Opiskelijaksi voidaan lisäksi ottaa henkilöitä, joilla koulutuksen järjestäjä katsoo muutoin olevan riittävät edellytykset koulutuksesta suoriutumiseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö päättää opiskelijaksi ottamisen perusteista. Valintaan vaikuttavat muun muassa aikaisempi koulumenestys, hakutoiveen ensisijaisuus ja työkokemus. Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijaksi ottamisesta ja voi käyttää valinnsaansa esimerkiksi pääsy- ja soveltuvuuskokeita tai haastatteluja.

Ammatillisen peruskoulutuksen ja lukiokoulutuksen tarjonta on mitoitettu siten, että jokaisella nuorella on mahdollisuus päästä jatkamaan opintojaan perusopetuksen jälkeen. Ammatillisen peruskoulutuksen vetovoima on kasvanut koko 2000-luvun. Yhä useampi on hakenut ensisijaisesti ammatilliseen peruskoulutukseen ja myös saanut opiskelupaikan. Noin 95 prosenttia perusopetuksen päättävistä jatkaa opintojaan välittömästi joko lukiossa, ammatillisessa peruskoulutuksessa tai perusopetuksen lisäopetuksessa.

Ammatillisen peruskoulutuksen aloittaa vuosittain noin 50 000 opiskelijaa, joiden keski-ikä on noin 19 vuotta. Vuosittain noin 10 000 osallistuu perustutkintoon johtaviin näyttötutkintoihin valmentavaan koulutukseen.

Ammatilliseen lisäkoulutukseen voi hakeutua vapaasti.

Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijaksi ottamisen perusteista sekä mahdollisesti järjestettävistä pääsy- tai soveltuvuuskokeista. Hakijoihin sovelletaan yhdenvertaisia valintaperusteita. Tarvittaessa opetus- ja kulttuuriministeriö voi päättää opiskelijaksi ottamisen perusteista.

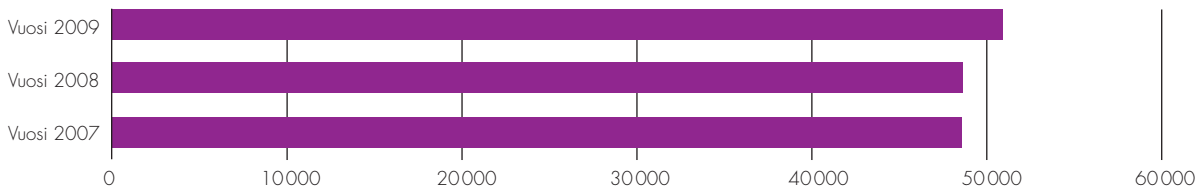
Omaehtoinen ammatillinen lisäkoulutus on asiakaslähtöistä, joten sitä järjestetään kysynnän mukaan.

Ammatti- tai erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen aloittaa vuosittain noin 23 000 opiskelijaa. Lisäkoulutuksen opiskelijat ovat pääosin työelämässä olevia 25–64-vuotiaita aikuisia.

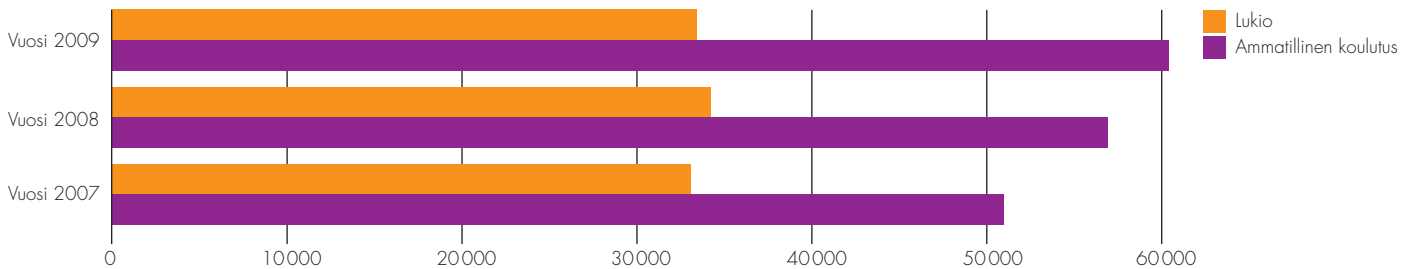
Tutkintotilaisuuksiin osallistuneiden määrä on jatkuvasti lisääntynyt.

Ammatilliseen peruskoulutukseen valitut uudet opiskelijat 2007–2009

Ammatillisen sekä lukiokoulutuksen suhde ensisijaisissa hakijoissa 2007–2009

Lähde: Tilastokeskus

Opiskelu ja opintojen ohjaus

Ammatilliseen perustutkintoon johtava opiskelu ja näyttötutkintoon valmistava koulutus tapahtuu ammatillisissa oppilaitoksissa lähi-, etä- ja monimuoto-opiskeluna tai oppisopimuskoulutuksena. Oppilaitoksissa opiskellaan erilaisissa oppimisympäristöissä kuten työsaleissa, laboratorioissa ja opetusravintoloissa. Ammattitaitovaatimusten saavuttamisen kannalta keskeistä on työpaikoilla tapahtuva opiskelu.

Työssäoppiminen

Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa työssäoppimispaikan järjestämisestä vastaa koulutuksen järjestäjä, joka tekee siitä työnantajan kanssa kirjallisen sopimuksen. Yleensä opiskelija ei ole työsuhteessa, vaan säilyttää opiskelijan statuksen ja opintososiaaliset etunsa. Työnantajille ei myöskään yleensä makseta korvauksia. Työssäoppimispaikka voi olla myös ulkomailla. Opettajat ja työpaikkaohjaajat suunnittelevat ja toteuttavat työssäoppimisjakson sekä arvioivat työssäoppimisen aikana tavoitteeksi sovitun oppimisen yhdessä opiskelijan kanssa.

Oppisopimuskoulutus

Oppisopimuskoulutus on työelämälähtöisin ammattikoulutuksen järjestämismuoto. Se perustuu 15 vuotta täyttäneen opiskelijan ja työnantajan väliseen kirjalliseen määräaikaan työsopimukseen (oppisopimus). Myös virkamiehet ja yrittäjät voivat kehittää osaamistaan oppisopimuskoulutuksella.

Noin 70–80 prosenttia oppisopimuskoulutuksesta tapahtuu työpaikalla, jossa koulutuksesta huolehtii opiskelijan vastuullinen työpaikkaohjaaja tai -ohjaajat. Työpaikalla annettavaa koulutusta täydennetään tietopuolisilla opinnoilla, joista vastaavat pääosin ammatillisen koulutuksen järjestäjät. Oppisopimuskoulutuksen järjestäjä vahvistaa opiskelijan ja työnantajan välisen oppisopimuksen syntymisen. Noin 17 % ammattikoulutuksesta on oppisopimuskoulutusta.

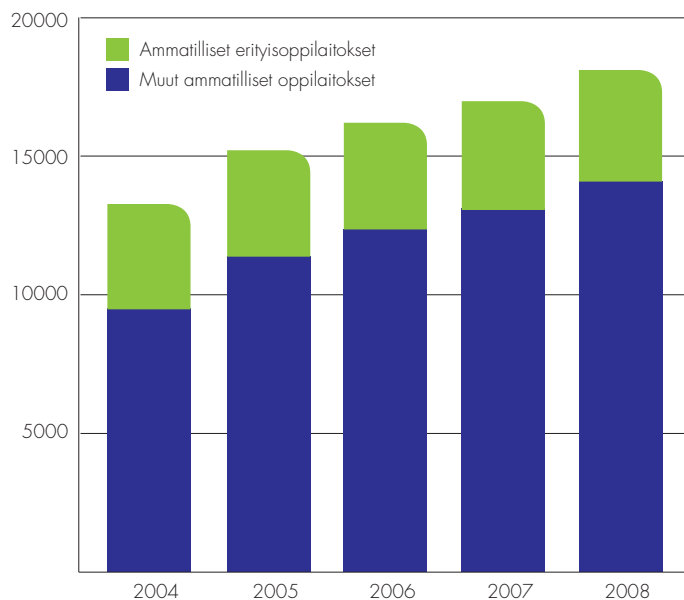
Työnantaja maksaa oppisopimusopiskelijalle työehtosopimuksen mukaista palkkaa työpaikalla tapahtuvan koulutuksen ajalta.

Tietopuolisten opintojen ajalta opiskelija saa opintososiaalisina etuina esimerkiksi päivärahaa sekä korvauksia matkakustannuksista ja majoituksesta. Työnantajalle maksetaan koulutuskorvausta työpaikalla annettavasta koulutuksesta aiheutuviin kustannuksiin.

Erityisopetus

Erityisopetus tarkoittaa vamman, sairauden, kehityksen viivästymisen tai muun syyn vuoksi erityistä tukea opinnoissaan tarvitsevan opiskelijan tukemista erilaisin pedagogisin keinoin ja opiskelijahuollon palveluin hänen opintojensa aikana. Tavoitteena on tukea opiskelijan opintoja ja ammattiin valmistumista. Erityisopetuksen lähtökohtana ovat opiskelijan henkilökohtaiset edellytykset sekä itsensä kehittäminen ja ihmisenä kasvaminen. Opetus järjestetään mahdollisimman yksilöllisesti opiskelijan

Ammatillisen peruskoulutuksen erityisopiskelijat vuosina 2004–2008

Lähde: Valtionosuusjärjestelmä

tarpeiden mukaisesti niin nuorille kuin aikuisillekin. Jokaiselle erityisopiskelijalle laaditaan aina henkilökohtainen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma. Tutkintoon johtavassa ammatillisessa peruskoulutuksessa tavoitteita voidaan tarvittaessa mukauttaa.

Erityistä tukea tarvitsevien opetus järjestetään ensisijaisesti ammatillisissa oppilaitoksissa samoissa ryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa tai tarvittaessa osittain tai kokonaan erityisryhmissä. Ammatilliset erityisoppilaitokset ja muutama erityistehtävän saanut ammatillisen koulutuksen järjestäjä huolehtivat vaikeimmin vammaisten opiskelijoiden koulutuksen järjestämisestä.

Mikäli erityisopiskelija tarvitsee harjaantumista perusvalmiuksissa, hän voi osallistua ennen ammatillisten opintojen alkua vammaisten valmentavaan ja kuntouttavaan opetukseen ja ohjaukseen.

Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoista noin 13 % on erityisopiskelijoita. Erityisopiskelijoiden määrä on lisääntynyt viime vuosina.

Maahanmuuttajien ammatillinen koulutus

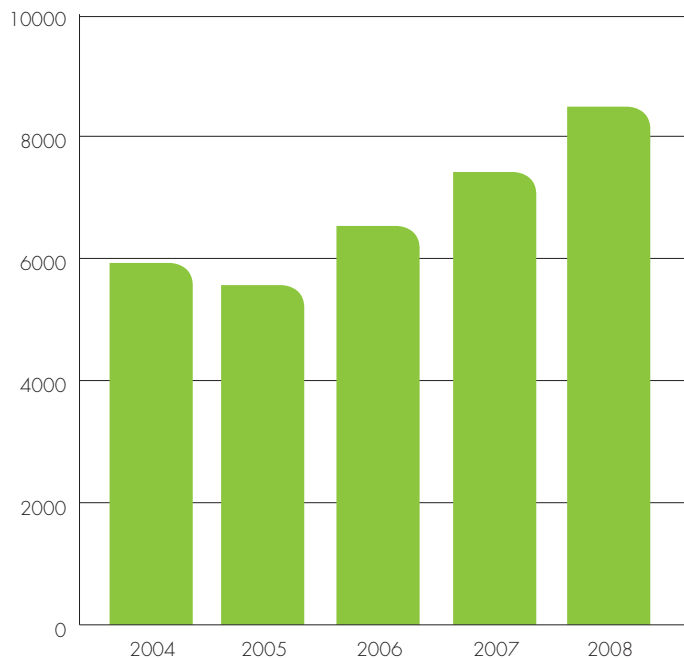
Maahanmuuttajilla tarkoitetaan pakolaisia, siirtolaisia, paluumuuttajia ja muita ulkomaalaisia sekä eräissä yhteyksissä myös turvapaikanhakijoita. Maahanmuuttajat voivat opiskella ammatillisissa oppilaitoksissa ja suorittaa ammatillisia tutkintoja. Heitä koskevat samat ammattitaitovaatimukset kuin muitakin opiskelijoita.

Ennen ammatillista peruskoulutusta maahanmuuttaja voi osallistua maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen. Maahanmuuttaja voi hakeutua myös muihin ammatillisen peruskoulutuksen valmentaviin ja valmistaviin koulutuksiin. Koulutukseen pääsyn edellytyksenä on, että maahanmuuttaja täyttää näiden koulutusten valintakriteerit.

Aikuisille maahanmuuttajille, jotka kuuluvat kotoutumislain piiriin, järjestetään kotoutumiskoulutusta. Koulutus kestää keski-

määrin 40 viikkoa eli yhden lukuvuoden. Koulutus koostuu yleensä useasta kurssista. Suurin osa kotoutumiskoulutuksesta on työvoimakoulutusta. Kotoutumiskoulutukseen kuuluu suomen tai ruotsin kielen opetusta, yhteiskuntatietoja, arkielämän taitoja, kulttuurintuntemusta sekä ammatinvalintaan ja työelämään liittyvää ohjausta. Koulutukseen kuuluu usein myös työharjoittelu työpaikalla. Opiskelijoiden opiskeluvalmiuksia kehitetään ja koulutuksen aikana tehdään henkilökohtainen opiskeluohjelma ja työllistymissuunnitelma.

Ammattikoulutuksen vieraskieliset opiskelijat vuosina 2004–2008

Lähde: Tilastokeskus

Opintojen ohjaus ja henkilökohtainen opiskelusuunnitelma ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa

Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa oppilaitos ja opiskelija laativat yhdessä opiskelijalle henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman, joka sisältää opiskelijan yksilölliset valinnat, opinnoissa etenemisen, oppimisen arvioinnin, opiskelijan osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen, työssäoppimisen paikat ja ajat sekä ammattiosaamisen näytöt. Opiskelijalla on oikeus siihen, että hänen aiemmin hankkimansa osaaminen tunnustetaan ja tunnustetaan siten, että se lyhentää koulutusaikaa.

Opiskelija voi myös suorittaa ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon samanaikaisesti. Tällöin opiskelija suorittaa lukio-opintoja siten, että hän voi suorittaa ylioppilastutkinnon vähintään neljässä kirjoitettavassa aineessa. Myös lukion koko oppimäärän voi suorittaa. Kahden tutkinnon suorittaminen on mahdollista 3–4 vuodessa.

Ammatilliseen perustutkintoon johtavaan koulutukseen sisältyy opinto-ohjausta vähintään 1,5 opintoviikkoa yksilöllisen opiskelusuunnitelman toimivuuden ja tutkinnon henkilökohtaistamisen tuen varmistamiseksi. Ohjaus koostuu ryhmäohjauksesta ja henkilökohtaisesta ohjauksesta sekä muusta tarpeellisesta tutkinnon suorittamiseen ja oppimiseen liittyvästä ohjauksesta.

Ohjaukseen osallistuvat kaikki oppilaitoksen opettajat sekä muut ohjauksesta vastuulliset. Opinto-ohjaajalla on päävastuu opinto-ohjauksen järjestämisestä sekä ohjauksen kokonaisuuden suunnittelusta ja toteutuksesta.

Monissa oppilaitoksissa vanhemmat opiskelijat toimivat tutoreina, jotka perehdyttävät erityisesti alkuvaiheessa olevia opiskelijoita uuden oppilaitoksen toimintakulttuuriin.

Henkilökohtaistaminen näyttötutkinnoissa

Näyttötutkinnoissa koulutuksen järjestäjä huolehtii kolmessa vaiheessa näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen sekä tarvittavan ammattitaidon hankkimisen ja tutkinnon suorittamisen henkilökohtaistamisesta. Lisäksi opiskelijaa neuvotaan ja ohjataan myös muiden asiantuntijoiden tarjoamiin tukipalveluihin.

Henkilön hakeutuessa suorittamaan näyttötutkintoa tutkinnon järjestäjän tehtävä on selvittää hänen hankkimansa aikaisempi osaaminen ja muut lähtökohdat, soveltuva tutkinto ja koulutustarve sekä mahdollinen ohjauksen ja tukitoimien tarve. Osaaminen tunnistetaan käyttämällä monipuolisesti alalle soveltuvia menetelmiä.

Tarvittavan ammattitaidon hankkimiseksi tutkintoon hakeutvalle laaditaan henkilökohtaistamissuunnitelma. Suunnitelmassa otetaan huomioon henkilön elämäntilanne, osaaminen, todetut oppimistarpeet ja työssä oppimisen mahdollisuudet.

Tutkinnon suorittamista koskevassa suunnitelmassa todetaan miten, missä ja milloin tutkinnon suorittaja voi osallistua tutkintotilaisuuksiin.

Osaamisen arviointi

Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelijan oppimista ja sen kehittymistä sekä oppimisen tuloksena saavutettua osaamista arvioidaan koko koulutuksen ajan. Arviointiin kuuluu aina opiskelijan itsearviointi.

Arvioinnissa opiskelijan oppimista ja osaamista verrataan tutkinnon perusteissa määriteltyihin ammattitaitovaatimuksiin ja arviointikriteereihin. Opiskelijan *oppimista arvioidaan* antamalla suullista tai kirjallista palautetta oppimisen etenemisestä. *Osaamisen arviointiin* perustuen opiskelijalle annetaan tutkinnon osien arvosanat tutkintotodistukseen. Arviointiasteikko on tyydyttävä 1, hyvä 2 ja kiitettävä 3.

Ammatillisissa tutkinnon osissa osaaminen arvioidaan ammatti-osaamisen näytöllä eli tekemällä ammattitaitovaatimusten edellyttämää työtä mahdollisimman aidoissa työtehtävissä. Muita arviointimenetelmiä käytetään tarvittaessa täydentämään ammattiosaamisen näyttöjä. Ammattiosaamisen näytöt suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä työelämän kanssa tutkinnon perusteiden pohjalta. Näytöt järjestetään mahdollisuuksien mukaan työssäoppimisen yhteydessä joko työpaikoilla tai oppilaitoksessa.

Kun kaikki tutkintoon kuuluvat tutkinnon osat on suoritettu hyväksytysti, opiskelija saa tutkintotodistuksen, joka sisältää päättötodistuksen ja näyttötodistuksen. Näyttötodistukseen merkitään ammattiosaamisen näytöt ja niiden arvosanat, päättötodistukseen merkitään kaikki tutkintoon sisältyvät tutkinnon osat ja niiden arvosanat.

Näyttötutkinnoissa tutkinnon suorittajan osaaminen arvioidaan tutkintotilaisuudessa. Arviointi perustuu tutkinnon perusteissa määriteltyihin ammattitaitovaatimuksiin, arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin, joihin tutkintosuoritusta verrataan. Arvioinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia ja ensisijaisesti laadullisia menetelmiä, kuten havainnointia, haastatteluja, kyselyjä sekä ryhmä- ja itsearviointia.

Ammattitaitoa arvioivat työnantajan, työntekijän sekä opetusalan edustajat. Myös tutkinnon suorittaja arvioi omaa osaamistaan. Aloilla, joilla itsenäinen ammatinharjoittaminen on tyypillistä, myös tämä taho otetaan huomioon arvioijien valinnassa. Tutkinnon osan suorittamisen jälkeen käydään arviointikeskustelu, johon osallistuvat tutkinnon suorittaja sekä työnantaja, työntekijöitä ja opetusalaa edustavat arvioijat. Arvioijat esittävät tutkinto-toimikunnalle perustutkinnoissa joko tutkinnon osan hylkäämistä tai arvosanaa tyydyttävä 1, hyvä 2 tai kiitettävä 3. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot arvioidaan asteikolla hyväksytty/hylätty. Lopullisen päätöksen arvioinnista tekee tutkintotoimikunta.

Tutkintotodistus voidaan antaa, kun kaikki tutkinnon suorittamiseksi vaaditut tutkinnon osat on suoritettu hyväksytysti.

Opiskelukustannukset ja opintososiaaliset edut

Opetus ja tutkinnon suorittaminen on ammatillista perustutkintoa tutkintoon johtavassa koulutuksessa suorittavalle opiskelijalle maksutonta. Opiskelijalle tarjotaan myös yksi maksuton ateria päivässä, ja hänellä on mahdollisuus saada koulumatkatukea. Opiskelija maksaa itse osan opiskelukustannuksista, esim. oppikirjat sekä omaan käyttöön tulevat työvälineet, laitteet ja materiaalit, jotka koulutuksen päätyttyä jäävät opiskelijalle.

Jos ammatillinen perustutkinto suoritetaan näyttötutkintona, valmistava koulutus on opiskelijalle maksutonta, mutta hänellä ei ole oikeutta maksuttomaan ateriaan. Tutkinnon suorittajalta peritään tutkintomaksu näyttötutkintoon ilmoittautumisen yhteydessä.

Ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin valmistavassa koulutuksessa ja muussa omaehtoisessa ammatillisessa lisäkoulutuksessa voidaan opiskelijalta periä kohtuullisia maksuja. Samoin ammatti- ja erikoisammattitutkintoon ilman valmistavaa koulutusta osallistuvalla voidaan periä kohtuullinen maksu tutkinnon järjestämisestä aiheutuvien kustannusten kattamiseksi. Lisäksi tutkinnon suorittaja maksaa tutkintomaksun ilmoittautuessaan suorittamaan näyttötutkintoa.

Opintotukea voi saada ammatilliseen peruskoulutukseen sekä lisäkoulutukseen. Opintotuen saamisen edellytyksenä on päätoiminen opiskelu, opinnoissa edistyminen ja taloudellisen tuen tarve. Tuki määräytyy tarveharkinnan perusteella, ja siihen vaikuttavat opiskelijan ikä, asumismuoto sekä tulot. Aikuisopiskelijoille, joilla on jo pitkä työhistoria, voidaan myöntää aikuisopiskelutukea. Ehtoina aikuisopiskelutuen myöntämiselle on, että opiskelija jää palkattomalle opintovapaalle vähintään kahdeksi kuukaudeksi eikä saa opiskeluun muuta tukea. Tuettavan opiskelun tulee tahtua julkisen viranomaisen valvomassa Suomessa sijaitsevassa oppilaitoksessa.

Oppisopimuskoulutuksessa opiskelija saa työehtosopimuksen mukaista palkkaa, maksuttoman tietopuolisen koulutuksen sekä matka- ja majoituskorvausta. Tietopuolisen opiskelun ajalta hän saa päivärahaa, jos työnantaja ei maksa palkkaa siltä ajalta. Perheellinen opiskelija on oikeutettu myös perheavustukseen.

Opiskelija on oikeutettu maksuttomiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, jotka järjestetään yhdessä kuntien sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Monissa oppilaitoksissa toimii moniammatillinen opiskelijahuoltoryhmä, joka huolehtii opiskelijoiden hyvinvoinnista. Nuorten koulutuksessa oppilaitoksella on velvollisuus pitää yhteyttä koteihin.

Ammattikoulutuksen hallinto

Ammattikoulutus kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle. Ammattikoulutuksesta säättää eduskunta lailla. Keskeiset lait ovat laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1998), laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998) sekä laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (1705/2009).

Ammatillisen peruskoulutuksen valtakunnallisista tavoitteista, tutkintojen rakenteesta sekä yhteisistä opinnoista päättää valtioneuvosto ja tarkemmin tutkinnoista ja niiden laajuudesta opetus- ja kulttuuriministeriö.

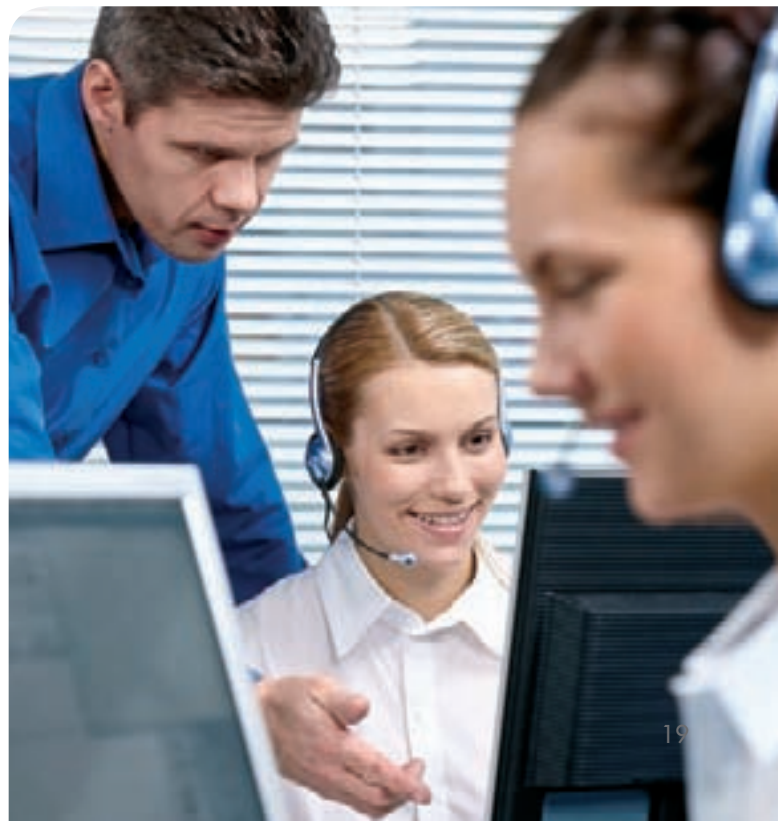
Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa koulutuspoliittisista linjauksista ja ammattikoulutuksen säätelystä, ohjauksesta ja rahoituksesta. Työtä ohjaavat mm. hallitusohjelman ja hallituksen strategia-asiakirjan sekä valtioneuvoston päättämän koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman linjaukset.

Koulutuksen järjestämistä varten opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää sekä ammatillisen peruskoulutuksen että ammatillisen lisäkoulutuksen järjestämisluvat. Ammatillisen peruskoulutuksen järjestämislupa sisältää määräyksiä koulutusaloista, tutkinnoista, opiskelijamääristä, opetuskielestä, sijaintipaikasta, erityisistä koulutustehtävistä sekä tarvittaessa muista asioista. Ammatillisen lisäkoulutuksen järjestämislupa puolestaan sisältää tarpeelliset määräykset koulutusaloista, opetuskielestä, näyttötutkintoihin valmistavan koulutuksen ja muun ammatillisen lisäkoulutuksen opiskelijatyövuosien sekä lisäkoulutusta koskevien oppisopimusten määrästä. Koulutuksen järjestäjälle voidaan antaa työelämän kehittämis- ja palvelutehtävä.

Opetushallitus on asiantuntija- ja kehittämisvirasto, joka päättää valtakunnallisista tutkintojen perusteista, joissa määrätään tutkintojen ammattitaitovaatimuksista ja osaamisen osoittamistavoista. Lisäksi Opetushallitus koordinoi valtakunnallisia koulutuksen ja opetuksen kehittämissuunnitelmia, seuraa oppimistuloksia sekä ennakoii koulutus- ja osaamistarpeita.

Koulutuksen järjestäjät päättävät järjestämislupansa mukaisesti ammattikoulutuksen järjestämisestä omalla alueellaan. Ne päättävät itsenäisesti mm. siitä, mitä koulutusta annetaan, miten toiminta on organisoitu ja millaisia oppilaitoksia ylläpidetään. Koulutuksen järjestäjät suunnittelevat koulutustarjontaansa ottaen huomioon alueen väestön ja työelämän koulutustarpeet. Koulutuksen järjestäjät vahvistavat tutkintojen perusteiden pohjalta opetussuunnitelmat tarjoamaansa peruskoulutusta varten.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettamat koulustuomioikunnat ovat kolmikantaisia neuvoa-antavia toimielimiä, jotka valtakunnallisella tasolla varmistavat koulutuksen ja työelämän toimivat yhteydet. Koulustuomioikunnat osallistuvat neuvoa-antavina eliminä ammatillisen koulutuksen kehittämiseen ja ennakointiin.

Koulutuksen järjestäjillä on ammattiosaamisen näyttöjä varten yksi tai useampi toimielin ja joillakin lisäksi alakohtaisia neuvottelukuntia, joissa on mukana työelämän edustajia. Vahvat ja tiiviit yhteydet paikalliseen työelämään ovat korkealaatuisen opetuksen perusta.

Aikuiskoulutuksessa keskeinen rooli on tutkintotoimikunnilla, jotka ovat Opetushallituksen asettamia toimielimiä näyttötutkintojen toimeenpanoa varten. Tutkintotoimikunnat vastaavat näyttötutkintojen järjestämisestä ja valvonnasta, seuraavat näyttötutkintojärjestelmän toimivuutta omalla alallaan ja tarvittaessa tekevät järjestelmän kehittämistä koskevia aloitteita. Tutkintotoimikunnat tekevät järjestämissopimukset eri tutkinnoista niiden koulutuksen järjestäjien tai muiden tahojen kanssa, joilla on edellytykset järjestää kyseisiin tutkintoihin tutkintotilaisuuksia näyttötutkintojärjestelmän periaatteiden mukaisesti. Tutkintotoimikunnat varmistavat tutkintojen tasalaatuisuuden ja antavat tutkintotodistukset.

Suomessa ei ole opetuksen tarkastusmenettelyä. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja sen päättämänä Opetushallitus tai ulkopuolinen tilintarkastusyhteisö suorittavat kuitenkin tarkastuksia rahoituksen määräytymisperusteiden oikeellisuuden varmentamiseksi.

Aluehallinnolla on Suomessa tärkeä rooli ammatillisen aikuiskoulutuksen osuvuuden ja kysyntälähtöisyyden edistämiseksi. Aluehallintoviranomaiset toteuttavat valtion rahoittamaa opetushenkilöstön täydennyskoulutusta alueilla. Lisäksi ne jakavat avustuksia ammatillisten oppilaitosten työelämän kehittämis- ja palvelutehtävään. Ne myös hallinnoivat alueellista ESR-rahoitusta, jota ohjataan mm. työpaikalla tapahtuvan oppimisen kehittämiseen.

Eduskunta

- lainsäädäntö
- valtion talousarvio
- yleinen koulutuspolitiikka

Valtioneuvosto

- asetukset
- koulutuksen kehittämissuunnitelmat ja politiikkaohjelmat
- opintojen yleiset tavoitteet

Opetus- ja kulttuuriministeriö

- koulutuspoliittiset linjaukset
- ohjaus, rahoitus ja sääätely
- tutkinnot

Opetushallitus

- opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet
- kehittämissuunnitelmien toimeenpano
- palvelutehtävät

Koulutustoimikunnat

- yhteydet työelämään

Tutkintotoimikunnat

- yhteydet työelämään

Koulutuksen järjestäjät

- koulutuksen paikallinen suunnittelu ja organisointi
- opetuksen järjestäminen
- paikalliset neuvottelukunnat ja toimielimet
- laadunhallinta

Aluehallinto

- eräät hallintotehtävät

Koulutuksen järjestäjät

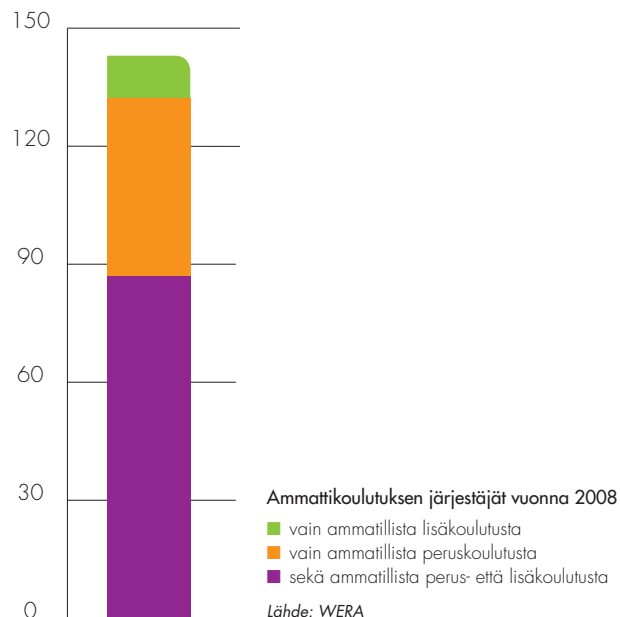
Ammattikoulutuksen järjestäjänä voi olla kunta, kuntayhtymä, rekisteröity yhteisö, säätiö tai valtion liikelaitos, jolle opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt järjestämisluvan. Valtio ylläpitää Saamelaisalueen koulutuskeskusta ja Merenkulun turvallisuuskoulutuskeskusta.

Ammattikoulutuksen järjestäjäverkko on alueellisesti kattava ja monipuolinen. Järjestäjäverkon muodostavat monialaiset, usein seudulliselta tai maakunnalliselta pohjalta rakentuvat ammattiopistot, jotka vastaavat sekä ammatillisen perus- että lisäkoulutuksen järjestämisestä alueidensa työelämän tarpeiden pohjalta. Ammatillisiin osaamistarpeisiin vastaamisen avaintekijöitä ovat vahva alakohdainen osaaminen, tiiviit yhteydet työ- ja elinkeinoelämään sekä yksilöllisten koulutustarpeiden huomioon ottaminen koulutuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Ruotsinkielinen ammattikoulutus järjestetään joko ruotsinkielisissä tai kaksikielisissä oppilaitoksissa.

Ammattikoulutuksen järjestäjien määrä on kymmenen viime vuoden aikana vähentynyt merkittävästi, koska ammatillisia oppilaitoksia ylläpitäviä järjestäjiä on yhdistetty entistä suuremmiksi kokonaisuusiksi. Suurin osa ammatillisen koulutuksen järjestäjistä järjestää sekä ammatillista peruskoulutusta että ammatillista lisäkoulutusta. Yhteensä ammattikoulutuksen järjestäjiä on lähes 150.

Lähes kaikilla ammattikoulutuksen järjestäjillä on useita oppilaitoksia ja toimipisteitä, ja monet tarjoavat myös oppisopimuskoulutusta. Oppilaitoksissa on käytännön opetusta varten monipuoliset opetustilat ja ajanmukainen tekninen varustelu. Opetushenkilöstö on hyvin koulutettua.

Jokaisella oppilaitoksella on toiminnasta vastaava rehtori. Jokaisella oppilaitoksella on myös opiskelijoista muodostuva oppilaskunta, joka käyttää opiskelijoiden puhevaltaa. Se välittää opiskelijoiden näkemykset koulutuksen järjestäjän päättäviin elimiin. Opiskelijoilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa koulutuksen kehittämiseen sekä harrastaa oppilaitosympäristössä. Valtakunnalliset opiskelijajärjestöt (OSKU ry, SAKKI ry) tukevat oppilaskuntien toimintaa, ja lisäksi niillä on myös edunvalvontatehtäviä.

Opettajat

Ammatillisten opettajien kelpoisuusvaatimuksena ovat soveltuva ylempi korkeakoulututkinto tai soveltuva ammattikorkeakoulututkinto, vähintään kolmen vuoden työkokemus tehtävää vastaavalla alalla ja opettajan pedagogiset opinnot. Erityisopettajan ja opinto-ohjaajan kelpoisuusvaatimuksina ovat edellisten lisäksi erityisopettajan ja opinto-ohjaajan opinnot.

Ammatillista opettajan-, erityisopettajan- ja opinto-ohjaajan koulutusta järjestetään ammattikorkeakoulujen yhteydessä toimivissa ammatillisissa opettajakorkeakouluissa. Ammatilliseen opettaja-koulutukseen on runsaasti hakijoita. Vuosittain noin 35–40 % hakijoista hyväksytään koulutukseen. Osa ammattikoulutuksen opettajista on hankkinut opetustehtävissä tarvittavan osaamisensa yliopistotutkinnon yhteydessä suorittamalla opettajankoulutus-ohjelman.

Ammattikoulutuksen opettajista noin 72 % on muodollisesti kelpoisia hoitamaansa tehtävään. Kelpoisuuden puuttumisen syynä on ennen kaikkea opettajilta vaadittavien pedagogisten opintojen puuttuminen. Parhaiten kelpoisia tehtäviinsä ovat rehtorit ja johtajat, lehtorit, erityisopettajat ja opinto-ohjaajat.

Ammattikoulutuksen opettajista hieman yli puolet (54 %) on naisia.

Opettajien rinnalla työpaikalla tapahtuvan opetuksen ohjaajina toimivat työpaikkaohjaajat, jotka osallistuvat sekä opiskelijan ohjaukseen että ammattitaidon arviointiin.

Rahoitus

Ammattikoulutusta rahoitetaan pääosin opetus- ja kulttuuriministeriön budjetin kautta. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama ammattikoulutus on osa opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmää, joka kuuluu puolestaan pääosiltaan kuntien valtionosuusjärjestelmään. Työ- ja elinkeinoministeriö rahoittaa työvoimapolitiittista koulutusta. Työhallinto ostaa työvoimapolitiittista koulutusta opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan kuuluvilta koulutuksen järjestäjiltä ja jossakin määrin myös muilta koulutuksen tarjoajilta.

Ammattikoulutuksen rahoitus myönnetään suoraan koulutuksen järjestämisluvan saaneelle koulutuksen järjestäjälle. Rahoitus perustuu laskennallisiin yksikköhintoihin. Koulutuksen järjestäjän saaman vuotuisen rahoituksen perusteena on opiskelijamäärä tai muu rahoituksen suorite (esim. opiskelijatyövuosi) ja sitä kohden maksettava laskennallinen yksikköhinta. Koulutuksen järjestäjä saa käyttää myönnetyn rahoituksen harkintansa mukaan koulutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Rahoituksen käyttö ei ole sidottu rahoituksen myöntämisen- ja laskentaperusteisiin.

Rahoitusjärjestelmä ohjaa ammattikoulutuksen tarjonnan suuntautumista työelämän eri alojen tarpeisiin vastaavasti, koska yksikköhinnat määritetään työelämän ja toimialojen koulutuskustannusten perusteella. Järjestelmä ottaa huomioon keskimääräistä kalliimmat ja kansantalouden kannalta tärkeiden alojen koulutustarpeen.

Ammatillisen peruskoulutuksen rahoitus

Valtio ja kunnat rahoittavat yhdessä ammatillista peruskoulutusta. Valtionosuus on noin 42 % ja kuntien osuus noin 58 % rahoituksesta.

Valtioneuvosto vahvistaa vuosittain ammatillisen peruskoulutuksen keskimääräisen yksikköhinnan, jonka pohjalta koulutus- alakohtaiset hinnat lasketaan. Keskimääräistä yksikköhintaa vahvistettaessa otetaan huomioon paitsi ammatillisen peruskoulutuksen valtakunnalliset kokonaiskustannukset, kustannustason muutos sekä lainsäädännöstä ja muista valtionviranomaisten toimenpiteistä aiheutuvat toiminnan laajuuden ja laadun muutokset. Koulutuksen järjestäjän rahoitus määräytyy opiskelijamäärän ja opiskelijaa kohden määrätyn yksikköhinnan perusteella. Yksikköhintoja porrastetaan koulutuksen kustannuksiin olennaisesti vaikuttavien tekijöiden perusteella. Ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän yksikköhinnan määräytymiseen vaikuttavat mm. koulutusala, kustannuksiltaan erityisen kalliit koulutukset, erityisopetuksessa olevien määrä ja majoitusedun saaneiden opiskelijoiden määrä. Oppisopimuskoulutuksena järjestettävän ammatillisen peruskoulutuksen yksikköhinta on noin 63 % ammatillisen peruskoulutuksen keskimääräisestä yksikköhinnasta. Oppisopimuskoulutuksen yksikköhintaa korotetaan erityisopetuksessa.

AMMATTIKOULUTUKSEN RAHOITUSMALLI

	Laskennallinen rahoitus • käyttökustannukset ja investoinnit	Tuloksellisuusrahoitus	
		Tuloksiin perustuva	Laatuun perustuva
Ammatillinen peruskoulutus	Yksikköhinta/opiskelija/vuosi	<ul style="list-style-type: none">• vaikuttavuus• opettajien kelpoisuus• henkilöstön kehittäminen	<ul style="list-style-type: none">• Euroopan laatupalkintomalli• teemat
Ammatillinen lisäkoulutus	Yksikköhinta/opiskelijatyövuosi/vuosi	<ul style="list-style-type: none">• suoritettut tutkinnot	
Oppisopimuskoulutus	Yksikköhinta/opiskelija = vahvistettu oppisopimus/vuosi		<ul style="list-style-type: none">• Euroopan laatupalkintomalli• tarvittaessa teemat

Tuloksellisuus otettiin ammatillisen peruskoulutuksen käyttökustannusten laskennallisen rahoituksen porrastusperusteeksi vuoden 2006 alusta. Tuloksellisuusrahoitusjärjestelmä muodostuu määrällisiin indikaattoreihin perustuvasta tulosrahoituksesta sekä laatupalkinnosta. Tuloksellisuusrahoituksen tehtävänä on kannustaa koulutuksen järjestäjiä toiminnan tuloksellisuuteen ja laadun jatkuvaan parantamiseen.

Tulosrahoituksen osuus on 3 % ammatillisen peruskoulutuksen kokonaisrahoituksesta. Tulosrahoituksen määräytyminen perustuu tulosmittareihin, joilla mitataan tutkinnon suorittaneiden työllistymistä, siirtymistä korkea-asteen jatko-opintoihin, opintojen keskeyttämistä, koulutuksen läpäisyastetta, opetushenkilöstön kelpoisuutta ja henkilöstön kehittämiseen suunnattuja resursseja. Tulosrahoituksen laskentamenetelmää uudistetaan vuoden 2011 alusta lukien.

Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus

Ammatillinen lisäkoulutus on pääosin valtion rahoittamaa. Osan koulutuksesta maksavat opiskelijat ja työnantajat, joilta voidaan periä maksuja. Valtionosuusprosentti on omaehtoisessa ammatillisessa lisäkoulutuksessa noin 85 % ja henkilöstökoulutuksessa noin 47 %. Kunnilla ei ole velvoitetta osallistua ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitukseen.

Oppilaitosmuotoisen ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus perustuu opiskelijatyövuosiin ja yksikköhintoihin. Opiskelijatyövuosikohtaiset yksikköhinnat pohjautuvat ammatillisen peruskoulutuksen keskimääräiseen yksikköhintaan. Yksikköhintaa porrastetaan eri koulutusalojen kustannuksia edustavilla hintaryhmäkohtaisilla kertoimilla. Opetusministeriö vahvistaa vuosittain aikaisempien vuosien toiminnasta saatujen tietojen perusteella kullekin ammatillisen lisäkoulutuksen järjestäjälle opiskelijatyövuosien määrät valtionosuuslaskennan pohjaksi. Näillä määrillä kerrotaan asianomaisen hintaryhmän yksikköhinnat.

Oppisopimusmuotoisessa ammatillisessa lisäkoulutuksessa yksikköhinnat määrätään kulloinkin valtion talousarviossa tutkintoon johtavaa ja muuta lisäkoulutusta varten. Nämä hinnat kerrotaan seuraavalle vuodelle vahvistettujen oppisopimusten määrällä.

Ammatillisen lisäkoulutuksen tulosrahoitus otettiin käyttöön vuonna 2010. Tulosrahoituksen osuus on 3 % lisäkoulutuksen valtionosuuksien kokonaismäärästä. Tulosrahoituksen perusteena on koko tutkinnon suorittaminen.

Laadunhallinta

Ammattikoulutuksen laadunvarmistus on koulutuksen järjestäjän työväline koulutuksen laadun varmistamiseksi ja kehittämiseksi. Ammattikoulutuksen kansallinen laadunhallintajärjestelmä muodostuu kansallisesta ohjauksesta, koulutuksen järjestäjien laadunhallinnasta sekä koulutuksen ulkopuolisesta arvioinnista. Laadunvarmistuksen kansainväliset linjaukset, kuten suositus ammatillisen koulutuksen laadunvarmistuksen eurooppalaisen viitekehäyksen perustamisesta, on otettu huomioon kansallista ja koulutuksen järjestäjien laadunhallintaa kehitettäessä.

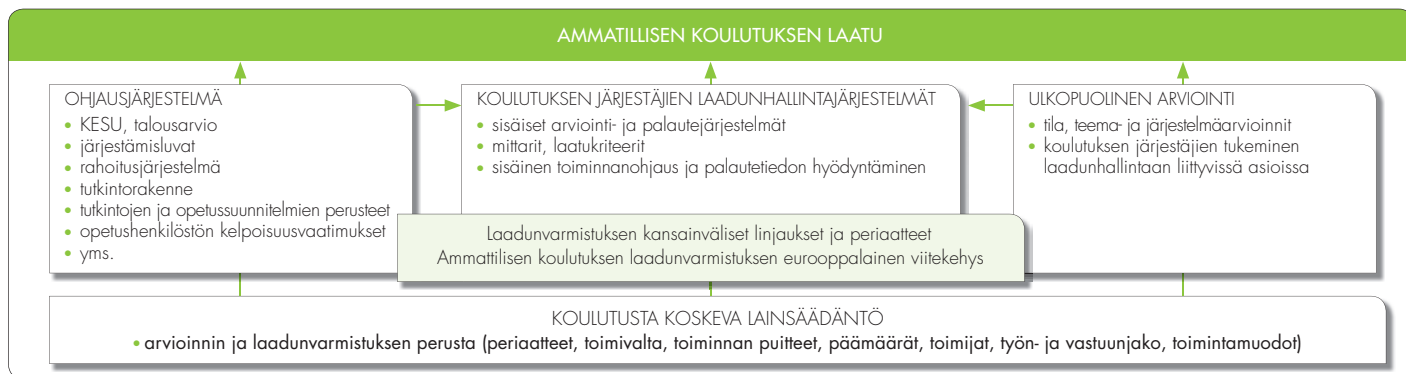
Ammatillisen koulutuksen tehtäväkentän laaja-alaisuus sekä työelämän ja yksilöiden kasvaviin ja muuttuviin tarpeisiin vastaaminen asettavat lisävaatimuksia koulutuksen laadulle. Amatillisen koulutuksen laadun jatkuva parantaminen on yksi keskeinen painopiste niin Suomessa kuin Euroopan unionissakin.

Ammatillisen koulutuksen laadunhallinnan keskeisiä ohjausvälineitä ovat lainsäädännön ohella esimerkiksi valtioneuvoston vahvistama Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma (KESU), valtion talousarvio, ammatillisen koulutuksen järjestämisluvat, tutkintorakenne ja tutkintojen perusteet, toiminnan rahoituksen perusteet ja tuloksellisuusrahoitus sekä opetushenkilöstön kelpoisuusvaatimukset. Tärkeä merkitys on myös opetushallinnon kehittämis- ja informaatio-ohjauksella sekä ammattiosaami-

sen näytöillä ja näyttötutkinnoilla. Opettajien osaamisen jatkuva kehittäminen sekä opetushenkilöstön aktiiviset työelämäyhteydet ovat myös keskeinen osa laadunhallintaa.

Laki velvoittaa koulutuksen järjestäjät toimintansa itsearviointiin. Arviointien keskeisimmät tulokset tulee julkistaa. Ammattikoulutuksen laatua arvioidaan myös ulkoisella arvioinnilla, johon koulutuksen järjestäjät on velvoitettu osallistumaan. Koulutuksen ulkopuolista arviointia varten on asetettu Koulutuksen arviointineuvosto. Kansallista oppimistulosten seuranta-arviointia varten Opetushallitus ylläpitää ammattiosaamisen näyttöihin perustuvaa kansallista oppimistulosten seurantajärjestelmää. Muusta koulutuksen ulkopuolisesta arvioinnista päättää opetus- ja kulttuuriministeriö ja sen organisoinnista vastaa Koulutuksen arviointineuvosto tai muu opetus- ja kulttuuriministeriön päättämä arvioinnin suorittaja. Paljon käytetty menetelmä edellisten lisäksi on vertaisarviointi, jota tehdään sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

Laadunhallintaan ja sen kehittämiseen kannustavat opetus- ja kulttuuriministeriön vahvistama ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuositus sekä tulosrahoituksen osana vuosittain jaettavat ammatillisen koulutuksen laatupalkinnot. Laatupalkintojen arviointikriteerit perustuvat Euroopan laatupalkintomalliin.

Kansainvälistyminen

Ammattikoulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille myös kansainvälistyvän työelämän sekä monikulttuuristuvan yhteiskunnan edellyttämät tiedot, taidot ja osaaminen. Ammatillisten tutkintojen osaamisvaatimuksiin sisältyvät niin kielitaito kuin muut kansainväliset valmiudet.

Ammattikoulutuksen kansainvälistymisen lähtökohtana on, että koulutusta kehittämällä vahvistetaan suomalaisen työelämän ja koulutuksen kilpailukykyä kansainvälisessä toimintaympäristössä. Kansainvälisellä yhteistyöllä voidaan parantaa ammatillisen koulutuksen laatua ja vetovoimaisuutta sekä edistää ammatillisessa koulutuksessa olevien ja tutkinnon suorittaneiden liikkuvuutta.

Osaamisen ja tutkintojen tunnustaminen ja niihin liittyvä tiedonvaihto ovat oleellinen osa kehittämistyötä. Tutkintojen ja osaamisen vertailuun ja tunnustamiseen on Suomessa kehitelty tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys, joka perustuu eurooppalaiseen tutkintojen viitekehykseen. Ammattikoulutuksen opintosuoritusten siirtoa on kehitetty aktiivisesti useissa kehittämissankkeissa ammatillisen koulutuksen opintosuoritusten eurooppalaisen siirtojärjestelmän pohjalta.

Ammattikoulutuksen järjestäjät toimivat aktiivisesti kansainvälisissä yhteistyö- ja kehittämissankkeissa. Ulkomaiset yhteistyökumppanit ovat pääosin Euroopan unionin alueelta, mutta yhteistyötä tehdään myös Euroopan ulkopuolisten maiden kanssa.

Suomesta lähtee ulkomaille vuosittain noin 5 300 ammattiopiskelijaa, joka on noin 11 % koko opiskelijamäärästä. Suomeen tulee noin 2 500 ammattikoulutuksen opiskelijaa vuodessa. Opettajien työelämäjaksoja toteutetaan ulkomailta pedagogisen ja ammatillisen asiantuntijuuden kehittämiseksi.

- Itsenäinen vuodesta 1917
- Euroopan unionin jäsen vuodesta 1995
- Väkiluku 5,3 miljoonaa
- Maapinta-ala 304 000 km²
- Viralliset kielet suomi (91 %) ja ruotsi (5 %); saamelaisten kotiseutualueella saame (0,03 %)
- Uskonto: luterilaisia 81 %, ortodokseja 1 %, uskontokuntiin kuulumattomia 17 %
- Ulkomaiden kansalaisia 2,5 % väestöstä

Lähde: Tilastokeskus

Koulutus lukuina

Koulutusmenojen osuus bruttokansantuotteesta Suomessa vuonna 2007 oli 5,6 prosenttia.

Lähde: Education at a Glance 2010

Opiskelijat ja oppilaitokset vuonna 2009

	Opiskelijoita	Oppilaitoksia
• Peruskoulut (sis. erityiskoulut)	538 193	3 097
• Lukiot	112 283	397
• Ammatilliset oppilaitokset (koulutuksen järjestäjät; peruskoulutus ml. näyttötutkintoihin valmistava koulutus)	142 799	148
• Ammattikorkeakoulut	144 639	28
• Yliopistot	168 343	20

Yhdistämisten seurauksena ammattikorkeakoulujen määrä on 25 ja yliopistojen 16 vuonna 2010.

Lähteet: Tilastokeskus ja Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit

Opetushallitus
PL 380
00531 Helsinki
040 348 7555
www.oph.fi

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö